

podle Nováka pramenem stesku, vždy jde o smutek z krátkosti okouzlení. Obdobně se i Zdeněk Kalista zmiňuje o Seifertově podvojném vztahu k absolutnu, kdy „sentiment“ oslabuje vnější tíhnutí k baroknosti atd. V souvislostech Seifertova vnitřního vývoje znamenala sbírka Ruce Venušiny na dlouhou dobu ustálení jak Seifertova básnického stylu, tak i příznačného okruhu témat jeho poezie.

zp

S lodí jež dováží čaj a kávu - Konstantin Biebl 1927

Tři oddíly sbírky věnované K. Teigemu představují tři odlišné tematické oblasti. První s titulem *Začarovaná studánka*, do něhož vešla i většina básní bibliofilie *Modré stíny* z r. 1926, je nejpestřejší. Vedle veršů s milostnou tematikou se v něm ozývá světová válka a motivy básnickova rodného kraje, slavětinského domova. Druhý oddíl (název je totožný s titulem sbírky a navíc je zde zařazena i stejnojmenná báseň) tvoří zážitky z cesty, kterou básník podnikl od října 1926 do února 1927 na Cejlon (dnešní Srí Lanka) a do Indonésie. Třetí oddíl *Protinožci* pak obsahuje verše z pobytu v těchto zemích.

Různorodá je i zážitková sféra a zpracování jednotlivých motivů. Příbuzná tematika se objevuje v nejrůznějším provedení: jednou s nádechem smutku a neurčitého stesku, někdy až tragiky, podruhé s humorem přecházejícím nezřídka až ve vypointovanou anekdotu. Obě sféry stojí vedle sebe, narážejí na sebe a někdy se dokonce prolínou v jediné básni. Nejzřetelněji je to znát na milostné tematice, kterou se sbírka otvírá. Neosobní motiv jakési skryté tragédie, čísi vysněné lásky přechází v další básni v osobní, trochu teskný obraz Slavětína a začarované studánky, kam chodily básníkůvy milé, poté následují humorné i ironické žánrové milostné obrázky („kdo jednou k tvým vlasům přivoní / stane se kuřákem opia“) a příhody s anekdotickým vyzněním. Hned nato v básni *Pacienti* se tato tematika rázně změní. Zprvu žánrový, humorně rozmarný obrázek otcových venkovských pacientů, jak se básníkovi vryli do paměti v dětství, náhle přeskočí doprostřed světové války v jímavou elegii na tragickou smrt otce, jak se jevila v okamžiku, kdy domů přišly zdaleka jeho pozůstalé věci („Přišla vojna přišly poštou tatínku tvoje šaty / nikdo z nás neuměl rozvázat provázek / Ba ani z tvého kabátu sejmout bílé vlákno vaty“). Tematika světové války a smrti otce pak vrcholí v následující básni *Cesta k lesu*, a to zase ve spojení

s motivy slavětinského domova; ty ve střídě elegických a humorných tónů tvoří závěr první části sbírky. Ani druhý oddíl, zaznamenávající zážitky z cesty lodí po moři do vzdálené země, neliší se svou kompozicí od předcházejícího. Opět se v něm střídají bizarní anekdotické momenty (*V Africe*, fiktivní monolog utopence v básni *S očima k nebi*) s melancholickými verši, v nichž se tulácké gesto mísí se steskem po domově a vzpomínkou na matku (*Tulácká*). Poslední oddíl věnovaný J. Seifertovi přináší verše z básnickova pobytu u protinožců. Bieblova záliba v tropech má vedle osobní motivace i svou obecnější dobovou stránku. Vztah k exotismu byl zvláště u básníků české avantgardy velmi silný. Zdá se, že první impulsy k tomu dalo už před první světovou válkou výtvarné umění zájmem o tvorbu přírodních primitivních národů a o jejich evropský ekvivalent v podobě naivního umění. Ve své literární modifikaci se oba tyto zájmy objevily hlavně v poetistické poezii. Biebl byl ovšem jediný z českých básníků, který svými cestami (již dříve navštívil severní Afriku) zálibu v cizokrajných zemích prakticky realizoval; také ji nejdůsledněji promítl do své tvorby, dokonce v příznačné symbióze exotismu a primitivismu (báseň *S lodí jež dováží čaj a kávu*). V samotném oddíle *Protinožci* se pak exotická tematika promítá do portrétů javánských žen i hravých obrázků přírodních zvláštností (*Amín, Toké*), plných obdivu k štědrosti daleké přírody. Nový rozměr do celé sbírky vnáší ostře viděná problematika tehdy ještě koloniálních zemí. Přitom básníkův odpor ke kolonialismu je vesměs vyjádřen humorně zabarvenými verši, využívajícími bodavých point, drobných ironických deformací skutečnosti a překvapivých posunů v hierarchických vztazích mezi jednotlivými jejími sférami (*Na hoře Merbabu, Soudní referát*). Konfrontace elegických a melancholických motivů s motivy humornými a anekdotickými netvoří však jediný stavební prvek sbírky. Cestovní zážitky rámuje na začátku sbírky naléhavá evokace slavětinského domova a dětství a na jejím konci nejvýznamnější báseň sbírky *Protinožci*, jež se také obrací k domovu, tentokrát v širším významu vlasti, Čech. Báseň je založena na paradoxu: uprostřed té nejbizarnější exotiky, jejíž poznání se stalo utkvělou básníkovou touhou, se náhle vynořuje představa vášoc doma. Tato představa je tak naléhavá, že proměňuje představa v exotickou zemi, jež má své dary, pro básníka v dané chvíli zcela nedostupné, a jež se proto stává předmětem jeho melancholické touhy. Vyjadřuje ji předmětným, ve své metaforické prostotě však velice naléhavým výčtem: „Na druhé straně světa jsou Čechy / krásná a exotická země / plná hlubokých a záhadných řek / jež suchou nohou přejdeš na Jména Ježíš / U nás je jaro léto podzim zima / U nás nosíme zimníky

kravaty / a hole / Možná že padá sníh / anebo kvetou už třešně / U nás rostou jahody / U nás je studená pitná voda.“ Básník se tak v závěru znovu vrací tam, odkud vyšel, a jeho paradoxní převrácení hodnot (Čechy = exotická země) vrhá zpětné nové světlo na konfrontaci exotiky a domova, která v sbírce neustále probíhá. Znamená nejen uskutečnění touhy po exotismu, ale také jeho překonání při objevování elementárních darů domova.

Sbírka *S lodí jež dováží čaj a kávu* představuje v Bieblově poezii období jeho plného příklonu k poetismu. Projevuje se nejen zmíněnou, pro poetisty příznačnou zálibou v exotismu (Téma cesty se stává osou i jiných poetistických sbírek, např. Seifertovy *NA VLNÁCH TSF*), ale také hravostí, smyslem pro humor a paradox, střídou, ale sugestivní obrazností a v neposlední řadě i sociální, protikoloniální motivací některých básní. Toto zaměření pak ještě výrazněji vystoupilo v prozaickém pandánu sbírky, pojmenovaném podle lodí, jíž se do Tichomoří básník plavil, *Plancius (1931)*.

zp

Sbohem a šáteček.

Básně z cesty - Vítězslav Nezval 1934

Sbírka básní ze zájezdu do Paříže, jižní Francie, Monte Carla a přes severní Itálii zpět do Čech přináší zcela nové a oživující pojetí tradičního žánru lyriky „z cest“ do cizích krajin. Báseň *Kapesní šátek* (v úvodním stejnojmenném oddílu, v němž se na počátku cesty objevují i Videň a Alpy) a báseň *Sbohem a šáteček*, zařazená na konci knížky, rámcují tématem lehkého smutku, poetické lítosti ze stálého opouštění pestrý kaleidoskop básnickových turistických zážitků. Pařížské motivy přináší oddíl *Vjezd do Paříže*, cyklus ohlasů slavných výtvarných děl (*V Louvru*), cyklus drobných improvizací (*Bleší trh*) a básní z Montmartru (*Moulin de la Gallette*) s básní *Pařížský První máj* věnovanou A. Bretonovi. Dojmy z cesty ke Středozemnímu moři ztvárňuje a reflexivně prohlubuje lyrika oddílu *Paris—Lyon—Méditerranée*, který je budován na konfrontaci tématu živelné síly moře (*P—L—M, Moře*) a tématu mrtvého světa životu nepřátelského a život umrtvujícího (*Duchovní ve vlaku, Avignon*). Monacké motivy jsou začleněny do oddílu *Monte Carlo, Jízda na mořské vlně* a do oddílu *Akvárium*, jehož obraznost těžší z asociací vázaných na bizarní tvary ryb monackého mořského

akvária, „kde ryby z celého světa / se pojí jak slova v surrealistických větách“. Lyrické obrázky z francouzské Riviéry přináší cyklus *Promenade des Anglais*. V básních souboru *V italském vlaku* se prolíná protifašistická politická lyrika (*Ventimiglia, Zdi Janova*) s lyrikou impresí a nálad ve sbírce převažující (*Celkový pohled na Milán, Benátky*). Sbírkou uzavírá tvarově sevřená a zpěvná poezie domova v oddílu *Návrat domů* (název i první verš citují lyrické cykly H. Heina).

Trasa cesty vytvořila pro sbírku vnější řád, který umožnil scelit přes sto rozmanitých básní, které jsou jednou neseny volnými řetězci představ, jindy se opírají o pevnější logickou stavbu jen uvnitř rozvlněnou neobvyklou imaginací; na jedné straně je tu tradiční strofika a vynalézavé rýmy, na druhé straně volný verš značně proměnlivé délky. Příznačně, nezvalovský intonovaný rytmus verše se tu hravě střídá s ohlasy cizích básnických stylů (např. inspirace verši Rimbaudova *Opilého korábu* v básni *Alpy*). Obdobná rozmanitost vyvolávající představu jen volně komponovaného deníku charakterizuje i tematiku veršů. Vedle drobných lyrických postřehů, intimních zápisků jsou tu i reflexe na téma poezie a tvorby, stylizované záznamy událostí, ironické komentáře politické, verše milostné apod. Stylová pestrost vědomě rozehraná se svrchovanou improvizací bravurou se tak vlastně stává odrazem „pestrého a barevného života“ v jeho zeměpisných proměnách. V okouzlení spráskou turistických dojmů, exotikou dalek po letech ožívá program českého poetismu, který turistiku pokládal za jednu z duševních rekreací moderní doby a včleňoval ji plnoprávně do oblasti „poezie“ jako její disciplínu. I tady poezie a její tvárné principy zviditelňují předpokládanou povahu světa, jeho pestrost a nevypočitatelnost, a naopak ta sama podává klíč k domnělé podstatě poezie — výslovně v cyklu *Bleší trh* („Můj sen je hotový bleší trh“) nebo *Akvárium* („proč by neměla poezie totéž oprávnění jako akvárium“, „Ryba kuň / a ryba květák / to jsou jen malé ukázky metaforické odvahy již má příroda“). Přesto však za původní proklamovanou jednotou místy prosvítá obava, že básnivost světa je vyhrazena jen umělým („akvariijním“) prostorům a nijak se jeho podstaty nedotýká. Okouzlující pestrost je pak náhle a v logice sbírky až překvapivě nahlížena jako „zpitvořenost“, jako „pyšný Babilón“, „strašná panika“ zcela se rozcházející s básnickým jazykem „z barev a tónů“. Cestování je zde sice zčásti uskutečněním básnické techniky asocičního pohybu od představy k představě v zeměpisném prostoru, tematizací avantgardní poetiky i nástrojem k uvolnění básnické obraznosti (která teprve v úhrnu metafor, postřehů a nečekaných krátkých spojení vyvolává či spíše vytváří